

Lapszemle.

Preuschen E. dr. Zeitschrift für die neutest. Wissenschaft und die Kunde des Urchristentums 1912, 1—3.

Preuschen lapja mindig gazdag volt tanulságos és a tudományt fejlesztő cikkekben. De különösen érdekes a tárgyak megválasztásában és csoportosításában, amivel szinte önkéntelenül is a maga részére hódítja teljes és osztatlan érdeklődésünket. Idei évfolyamának eddig megjelent három számában ismét értékes cikkeket találunk.

Az első cikkben *Reitzenstein* R. (Freiburg i. B.) *Religionsgeschichte und Eschatologie* cím alatt Schweitzer Albertnek a „Geschichte der Paulinischen Forschung von der Reformation bis auf die Gegenwart” című most megjelent munkájának VII. fejezetével polemizál. E fejezet Pál apostol teológiájának vallástörténeti megvilágításával foglalkozik. A cikk merőben csak a részletkérdések iránt érdeklődő szakembert illeti. A cikkel polemikus természete miatt igen hosszadalmasan kellene foglalkoznunk, azért inkább csak elolvasására hívjuk fel a systematikusok figyelmét.

Stölten Willy (Gerstungen) *Gnostische Parallelen zu den Oden Salomos* című tanulmányával egy régóta folyó tanulmányciklust egészít ki, amelyhez a következő számokban hozzászól még *Brusten* Ch. (Montanban) *Quelques observations on les Odes de Salomon*, című kiegészítő illetőleg helyreigazító tanulmányában.

Igen érdekes *Koch* Hugó (München) *Tertullian und der römische Presbyter Florinus* című cikke, amelynek egyik főtétele, hogy a nyugati keresztyénség nagy dogmatikusa s általában egyik legnagyobb theologusa, a nyugat Origenese Tertullianus sohasem volt pap, hanem laikus és mint ilyen állott a katechumenátus élén. Ez állítását sok érdekes történeti adattal, de még több s ellenmondást nem tűrő kijelentéssel támogatja, amely kijelentések értékét ép az adja meg, hogy magától Tertullianustól származnak. Viszont azonban igen nyomós érvekkel támadja a szerző *Kastner* amaz állítását, hogy Tertullianus azonos a római Florinussal. *Kastner* K. (Bpsten) nem is marad adós a felelettel, hanem már a második számban védelmezi állításait s „*Zur Kontroverse über den angeblichen Ketzer Florinus*” címen azt fejtegeti, hogy nem a név azonossága vagy hasonlósága (Quintus Septinius *Florens* Tertullianus), hanem komoly érvek vagy megszivlelendő valószínűségek kényszerítették őt e két ember azonosságának felvételére. Elismeri azonban, hogy ez a kérdés még nagyon is vitatható.

Nestle W. (Stuttgart) „*Wer nicht mit mir ist, der ist wider mich*” címen a Mk. 9₄₀, Lk. 9₅₀ és Mt. 12₃₀, Lk. 11₂₃-ben tehát négy ízben, de nem egyforma értelemben előforduló kijelentés

eredetét és értékét bírálja. Azt mondja, hogy Cicero Prr. Qu. Ligario című beszédében ez a mondás, mint Caesar mondása áll. Minthogy pedig az első keresztyének Jézust minden lehető módon párhuzamba igyekeztek állítani a világbirodalom urával, a római császárral, ezért adták szájába ezt a mondást is, amely azonban ebben a formájában nem Caesar, hanem Pompejus mondása volt. Nestle szerint ezt a mondást nem tekinthetjük Jézusének.

Nestle Eb. (Maulbronn) *Von den lateinischen Übersetzern der Evangelien* címen azt vitatja és bizonyítgatja, hogy a latin codexekben nem egy kéz munkáit találjuk, hanem hogy némelyik codex igen sok töredék összefűzéséből állt elő.

Freitag (Prausnitz) *Kritische Anmerkungen zu den Pastoralen und zum Epheser- und zweiten Thessalonikerbriefe* címen azt vitatja, hogy ezeket a leveleket nemcsak nem Pál írta, hanem hogy még csak páli környezetből sem származhattak. Pál apostolnak egy esetleges spanyolországi útját szerinte semmiféle komoly adat nem igazolja.

Bultmann R. (Marburg) *Das religiöse Moment in der ethischen Unterweisung des Epiktet und das Neue Testament* címen két füzetre terjedő hosszú tanulmányt közöl, amelyben Bonhöffer Adolfnak a „Religionsgeschichtliche Versuchen und Vorarbeiten“ című vállalatban 1911-ben megjelent munkáját veszi bírálat alá és igyekszik Epiktetnek az Újtestamentomhoz való viszonyát az ő meggyőződése szerint helyesebben megállapítani,

Weinel H. (Jena) *Der Talmud, die Gleichnisse Jesu und die synoptische Frage* című cikke voltaképp védelem Fiebig ama támadásával szemben, melyet az a Talmudnak az újtest. irodalomra s nevezetesen a Jézusnak tulajdonított példázatokra gyakorolt befolyása tárgyában írott munkájában Jülicher, Weisz J. és Weinell ellen tett. Weinell hangsúlyozza, hogy a Talmudnak korán sem volt Jézus hasonlataira és példázataira olyan nagy befolyása, mint azt Fiebig elfogultan állítja. Fiebig csak másodsorban támadta Weinelt, aki csak Jülichert egészítette ki. Jülicher ugyanis azt az elméletet állította fel, hogy minden egyes példázat egy-egy alapgondolatot akar megvilágosítani s így nem pusztán képesbeszéd, vagy éppen allegoria, hanem csattanóval bíró hüvely egy nagy elméleti igazságnak. Weinell csak hozzátette, hogy a példázatok eredetisége vagy kölcsönzött volta dolgában nem szabad egy másutt is feltalálható mondás alapján dönteni, hanem csakis abból a szempontból, hogy elárulja-e valamely parabola egy későbbi időszak tendenciáját, vagy nem? Weinell kimutatja, hogy Fiebig semmi újat sem mond ezekkel szemben s hogy különösen a Talmuddal mit sem tud magyarázni.

E cikkre Fiebig P. (Gotha) a következő füzetben *Jesu Gleichnisse im Lichte der rabbinischen Gleichnisse* címen azt feleli, hogy Jézus eredetiségét elvitatni nem kívánja, de azt állítja és bizonyítani tudja, hogy Jézus korának rabbinistikus beszédmódját, a képiesen szemléltető beszédmódot használja. Példázatai emellett

lehetnek eredetiek is, de a főtétel igaz marad, hogy a Talmud és a Talmudban található példázatok ismerete Jézus megértését nagyban elősegíti. Kitűnik ugyanis, hogy Jézus nem u. n. „tiszta példázatokot“ mondott, hanem Fiebig szerint négy csoportba oszt-hatók a mondásai, s így Jülichernek és az ő nyomán haladó Weinelnak nincsen igaza. Nincs igaza különösen abban, hogy a szóbeli tradíciót nem veszik számításba, hanem az evangéliomi anyagot pusztán önmagában bírálják el. Itt aztán már belezökken a kérdés az u. n. synoptikus kérdésbe, amelynek rövid megvilágítása után Fiebig még a vita személyi részét intézi el. — Az egész vita, amilyen érdekes, ép oly fontos az evangéliomok megértésére nézve. Az úgy és a kérdés e két cikkel még nincs teljesen tisztázva, mert igaza van Fiebignek, hogy ez a vita „a jövőendő újtestamentomi tudománynak csak egyik részlete.“

Jordan H. (Erlangen) *Wer war Archaeus?* címen azt fejtegeti, hogy úgy Pitra: „Analecta Sacra,“ mint Harnack: „Gesch. d. altchristl. Literatur“ című művében tévesen hiszi, hogy egy Archaeus nevű írónk is volt az ókorban, aki „De pascha“ irt. A tévedés azon alapul, hogy az *ἀρχαῖος ἐπίσκοπος* kitételben az első szót tulajdonnévnek vették, holott nem az. Szerinte Archaeus püspök sohasem élt s nincs itt másról szó, mint Irenaeus lyoni püspökről.

Jacoby A. (Weitersweiler) *Agrapha* töredékeket közöl. Egyik a Héberék evangéliomának ismeretes variánsa, amelyben a Szentléleknek galamb formán való leszállásáról van szó. Másik az I. Kor. 15⁵⁴ s köv. párhuzamosa, a harmadik Márk 11²³⁻²⁴. Ez az utolsó a legérdekesebb. Így hangzik: *εἶπεν ὁ κύριος εἰς εὐρεθῶσιν ὁμόφρονοι δὲ λέγοντες τί ὄρει τούτῳ μεταβῆθι καὶ βλήθῃ ἐν τῇ θάλασσῃ, ἰδοὺ γέγονεν. τίνες οἱ δύο; ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. τί τί ὄρος. ὁ διάβολος. τίς ἡ θάλασσα; αἱ ὁμαρτίαι.*

Koch H. (München) *Matrix et radix ecclesiae catholicae.* Der Genitivus expegeticus oder appositivus bei Cyprian. Nyelvészeti kérdést tárgyal.

Achelis H. *Altchristliche Kunst* címen folytatja régebbi kulturtörténeti tanulmányát s most a pogány és keresztyén művészet viszonyáról szól.

Bowen Clayton Raymond (Meadville Pennsylvania) *The Meaning of συναλιζόμενος in Act 14.* címen azt fejtegeti, hogy az Acta e kitétele az emmausi kenyértörés és a Lukácsnál olvasható hal-evés analogiája szerint értelmezendő és az agapéval összekötött eucharistiára vonatkozik.

A *Miszellen* cím alatt a következő kisebb tanulmányokat találjuk: Vollmertől „Die Erde als jungfräuliche Mutter Adams.“ — Nestletől „Die Evangelisten bei der Arbeit.“ — Conybeare-től „Note on Matthew 1,16.“ — Scholandertől „Zu Matth. 11,12.“ — Grasztól „Zu Mark 14,28.“ — Erbestől „Das Todesjahr des römischen Märtyrers Apollonius.“ Holtzmanntól „Zwei Stellen zum Gottesbegriff des Philo.“

Közli: *Raffay Sándor.*